

Malin Rönnblom

För en platsens politik

Den senaste tiden har debatten om landsbygden varit intensivare än på mycket länge. Det är ett tillfälle som inte får gå till spillo, skriver Malin Rönnblom. Det är dags att lämna staden åt sitt öde och på allvar börja diskutera hur ett samhälle skulle kunna se ut.

Visionen i länet är starka, växande städer som lever i symbios med en uppkopplad landsbygd – en modern region som värnar och erbjuder variation och dynamik – i upplevelser likväl som geografi och demografi.

I januari 2016 deltog jag i *Västerbotten på Grand* i Stockholm, ett årligt återkommande arrangemang där Västerbotten visar upp sig i huvudstaden.¹ Citatet ovan kommer från beskrivningen av den panel om stad och land där jag var en av deltagarna, och illustrerar i mina ögon den subtila men samtidigt självklara maktrelationen mellan stad och land. Ambitionen att skapa sig som en region att räkna med inbegriper en uppvisning av den starka staden som i sin tur bygger på en marginalisering av landsbygden. Genom att göra sig till ett län som innehåller starka och växande städer kan det bli möjligt att undkomma en stämpel som omodern och perifer, den ovälkomna stämpel som brukar sättas på det mesta som har med Norrland att göra.

Detta exempel illustrerar också hur en region som ofta framstår som perifer – Västerbotten – reproducerar platsrelaterade maktrelationer för att visa att det moderna, staden, också går att hitta i det som den stora staden (läs Stockholm) menar är periferi. Genom att göra landsbygden "uppkopplad" till staden skapas ett avstånd mellan stad och landsbygd där staden blir till ett självklart centrum. För mig blir detta en tydlig illustration av det urbana tolkningsföreträdets styrka, till och med när relationen mellan stad och land – eller centrum och periferi – diskuteras så reproduceras den ordning som man säger sig vilja utmana. Landsbygden skapas som "det andra", det omoderna, det att ta avstånd ifrån. På så sätt normaliseras ett urbant tolkningsföretråde och framstår på så sätt som i det närmaste orubbligt. Samtidigt visar exemplet på maktrelationers rörlighet, något som är utmärkande för hur denna och andra sådana fungerar; att de är relationella, produktiva, att de gång på gång skapas och omskapas, att i detta fall varken stad eller landsbygd är för en gång givna.²

Det senaste året har debatten om landsbygdens framtid tagit fart igen på allvar, för första gången på ganska många år. Att människor som bor på

landsbygden har tröttnat på sina villkor är inget nytt. Men att en politisk betydelse av platsen, och då särskilt landsbygdens situation, har kommit att artikuleras allt mer frekvent i det offentliga samtalet har vi inte upplevt på mer än tjugo år, inte sedan regionalpolitiken blev konkurrenspolitik och Centerpartiet lämnade landsbygdsfrågorna därhän. Även om det inte är möjligt att urskilja en huvudanledning pekar mycket på att valresultat i både Sverige och andra länder – nu senast i USA – har skapat ett utrymme att diskutera platsrelationer i makttermer. Efter valet 2014 där Sverigedemokraterna gick fram i många mindre kommuner, inte minst i norra Sverige, inleddes en diskussion om "det delade landet", eller som PO Tidholm skrev i Arena efter valet: "När rött blev brunt". Även om det skiljde femton procentenheter mellan skåningars och västerbottningars röstande på partiet fanns inte längre några blanka fästen kvar, SD fanns nu i hela landet. Partiet hade lyckats nå de besvikna norrlänningarna och landsbygdsborna, som såg sin offentliga service successivt försvinna, med löften om att ge landsbygden mer resurser. I valrörelsen gjorde SD landsbygden till "det riktiga Sverige", det som måste bevaras, och på så sätt politiserade partiet landsbygden genom att ställa marginaliserade grupper mot varandra: asylsökande och flyktingar ställdes mot landsbygdsbor. Staden fick – som vanligt – vara ifred.

Men valresultatet blev en ögonöppnare för platsens betydelse, om inte för alla så åtminstone för fler än tidigare. Och även om diskussionen under 2015 delvis skymdes av decemberöverenskommelsen och annan politisk turbulens, hade ett utrymme öppnats upp. Debattörer som Patrik Oksanen och PO Tidholm tillsammans med organisationer som Hela Sverige ska leva, med ordföranden Terese Bengard i spetsen, har nått igenom mediebruset och på så sätt hållit kvar frågan i det offentliga samtalet. Sveriges Radios program "Kluset land" vrider och vänder på uppdelningar mellan grupper och platser och SVT-produktionen "Resten av Sverige" lyfte landsbygdens situation i en nationell kontext. I sociala medier finns Glesbygdsgirls och Härifrån som bevakar och

kommenterar landsbygdsfrågor, och även om diskussionen om landsbygden fortfarande nog betraktas som relativt ointressant för de flesta är det inte tyst längre. Uttryck som "landet glider isär" och "ett delat land" hörs allt oftare. Genom resultatet av det amerikanska presidentvalet fick debatten också nytt bränsle: även USA framstod som ett delat land där missnöjet över stadens (och dess elitors) privilegier fick människor att rösta på en tidigare otänkbar kandidat. Även om det självklart finns skillnader mellan det amerikanska presidentvalet och det svenska riksdagsvalet, inte minst när det gäller politiskt fokus på enskilda kandidater, är det tydligt att plats spelar roll i det politiska samtalet igen.

Vissa utspel har också gjorts på den nationella politiska nivån under året. Det handlar framför allt om civilminister Ardalan Shekarabis ambitioner att staten ska finnas i hela landet, något som i praktiken innebär att planerade nedläggningar av myndighetskontor, som Skatteverket, har stoppats; att utlokalisering av statliga myndigheter från Stockholm till andra delar av landet föreslås, samt en policy att nya myndigheter inte ska etableras i Stockholm. Men i vilken grad handlar myndighetsnärvaron egentligen om landsbygden? Att exempelvis en ort som Lycksele får behålla Skattekontoret betyder mycket för den lilla orten. Men myndighetsutlokaliseringen handlar ändå framför allt om städer och har inte så mycket med landsbygden att göra, även om det ibland framställs så. Ibland är det som att allt utanför de stora städerna görs till landsbygd. Definitionen av landsbygden tycks minst sagt skiftande; landsbygden skapas och omskapas gång på gång, men alltid som någon form av utsida till staden. Ibland betyder det glest befolkade områden i hela landet. Ibland allt norr om Dalälven eller allt utanför de stora städerna. De olika svaren illustrerar något som ofta går förlorat i bland annat de debatter jag refererat ovan – att landsbygden görs, och att detta görande ständigt pågår. I görandet av landsbygden ingår även ett görande av olika problem kopplade till densamma, och dessa problemrepresentationer, för att tala med policyanalytikern Carol Bacchi, resulterar i olika effekter, inte minst när det

gäller vilka som blir ansvariga för att skapa förändring och vilken förändring som blir önskvärd.³

I en rapport för Jordbruksverket som jag skrev för ett par år sedan, där jag analyserade ett antal nationella policydokument, visade jag på en återkommande representation av landsbygden som avvikande, udda och ofta problematisk.⁴ Staden fick för det mesta stå okommenterad och gjordes därmed till en självklar norm i relation till vilken landsbygden skapades. Även regeringens egen landsbygdsstrategi var full av denna annorlundahet – trots skrivningar om landsbygdens betydelse. De problemformuleringar som framkom i policydokumenten handlade framför allt om vikten av att acceptera landsbygdens annorlundahet, alternativt att försöka att ändra landsbygden, att göra den mer lik staden. Landsbygden som avvikande slogs fast gång på gång, vilket också fick effekter på vilka som gjordes till ansvariga för den förändring som ansågs önskvärd. Det offentliga samtalet om landsbygden ser delvis annorlunda ut. Här handlar det mer om en (om)fördelning av resurser, att landsbygdens invånare i allt högre utsträckning lämnas utan den service som anses tillkomma en välfärdsstat och att detta bör ändras. Samtidigt får en sådan problemformulering ofta mothugg i samma andetag som den uttalas: resurserna är inte outtömliga och landsbygdsborna måste förstå att deras krav är orimliga. Resurser fördelas i relation till antalet invånare och har man inte tillräckligt många sådana gäller det att skaffa sig det. Ju fler invånare desto bättre. Att ha många invånare blir därmed till något eftersträvänsvärt, en framgångsfaktor, i sig. Samtidigt hanterar vi på andra håll de problem det innebär att många invånare trängs på en alltför liten yta. Det saknas boenden. Kommunikationer fungerar inte. Restider och väntetider blir långa. Och samlar vi alltför många män på en liten yta, till exempel en fotbollsstadion, blir kostnaderna för det offentliga ofta höga.

Var förläggs då ansvaret för landsbygdens problem? I min studie av nationella policydokument visade det sig att ansvaret för förändring, att ordna sin

barnomsorg och sina kommunikationer, lades på landsbygdskommunerna och landsbygdsborna själva. Den som inte lyckas med sin egen tillväxt får finna sig i situationen. Att ställa samma krav på stadsbor ter sig utomdiskursivt. Ta närheten till BB som ett exempel. När kvinnor i storstadsområden inte får plats på sitt närmaste BB utan tvingas resa fem mil är det en katastrof för vården och blir genast en nationell fråga. Att BB i Sollefteå eller Kiruna läggs ner, vilket gör att kvinnor kan få resa 25 mil eller längre för att nå närmsta BB, skapar rubriker i lokalpressen men inte mer än så. Har man valt att leva i det glesa Norrland får man skylla sig själv. Problem för kvinnor i staden blir ett nationellt problem medan problem för kvinnor utanför staden på sin höjd blir lokalt. Eller som Sverker Olofsson uttryckte det på samma seminarium på Grand: Varför vet jag så mycket om Slussen? Samma fråga ställs i programmet Edit i SVT där kunskapen om flytten av Kiruna hos stockholmare jämförs med kunskapen om Slussen hos Kirunaborna. Resultatet? Ingen de intervjuar kring Slussen vet att Kiruna ska flytta, alla i Kiruna vet att Slussen ska byggas om.

Ett görande av landsbygden innebär också ett görande av dem som bor där. Framför allt framträder två subjektspositioner – hjältarna och stackarna. Hjältarna som ordnar biffen utan "stöd" från det offentliga. Det kan vara affären, dagiset, macken, skolan. Landsbygdsborna som tar saken i egna händer när det offentliga har släckt ljuset. Stackarna är de som står kvar utanför den stängda macken, de som sitter vid köksbordet och väntar på att något ska hända. Hjältarna är både kvinnor och män medan stackarna ofta är män. Och oavsett om du görs till en hjälte eller till en stackare så är du själv ansvarig för din framgång, eller ditt misslyckande. Att uppnå förändring handlar ofta om att distansera sig från det som tidigare varit, för att på så sätt ta avstamp mot det nya. Landsbygden får framför allt representera det omoderna, det som tiden nu lämnat bakom sig.⁵ På så sätt skapas också de som bor på landsbygden som att de är lite efter. Som de som inte förstod att det var dags att flytta. För de som är kvar återstår att ikläda sig hjälte-

rollen, att visa att man minsann kan klara av att bo kvar, utan hjälp och stöd. Den subjektsposition som dock inte är tillgänglig för landsbygdsbon är att vara vilken invånare som helst. Vara vanlig.

Som tonåringar suckade mina vänner och jag över att det som ansågs vara en investering i Stockholm betraktades som stöd uppe hos oss i Umeå, eller ännu värre, i Norrlands inland. Resonemanget kan avfärdas som en lek med ord, men den eventuella ordleken har betydelse. Att vara föremål för en stödgärd är inte alls samma sak som att vara värd att investeras i. Det intressanta är att i dagens nyliberala politiska klimat, där allt räknas i termer av avkastningar och investeringar och där vi som Wendy Brown säger skapar oss själva som humankapital på en marknad, blir stöd en politisk handling.⁶ Stöd blir till något som politiken har beslutat om, på tvärs med marknadens krav och logiker. Stöd blir något som syns att det kostar och därför också måste försvaras politiskt. Det är nästan så att man längtar tillbaka till den gamla stödpolitiken, den gamla regionalpolitiken på sjuttio- och åttiotalen. Då var det i alla fall tydligt att vissa typer av platser behövde stöd. Även om det skapades en utsatthet i detta fanns det i alla fall ett erkännande. Sedan kom konkurrenspolitiken i slutet av nittiotalet, då alla regioner skulle bli konkurrenskraftiga och starka, oavsett förutsättningar. Regionalpolitiken var densamma för Stockholms län som för Västerbotten, och det blev upp till den egna regionen, den egna kommunen, den egna medborgaren, att bevisa sin duglighet. För regionalpolitiken har, i takt med andra politikområden, alltmer kommit att genomsyras av en ordning som i Foucaults termer skulle kallas styrningsmentalitet. Det är en styrning på avstånd, där självregleringen av subjektet är central och där liberaldemokratiska principer som ansvarsutkrävande och genomskinlighet får stå tillbaka till förmån för en ekonomistisk rationalitet där det offentliga alltmer kan liknas vid vilken affär som helst. Politiken blir avpolitiserad genom att den, i linje med Chantal Mouffes resonemang, har förlorat sin konfliktdimension.⁷ Politiken hanterar inte längre motsättningar utan administrerar

det goda samhället. Istället för att samhälleliga konflikter artikuleras, placeras de på långt avstånd från maktens centrum och styrningen sker genom ekonomistiska rationaliteter som effektivitet, produktivitet och revision; genom en nyliberal styrningsmentalitet. Det är i denna utveckling som jag tycker mig se förklaringen till den avpolitiserad plats/territorium som präglat svensk politik under de senaste tjugo åren, och det är med spänning som jag ser tecken på motstånd mot denna tidvis hegemoniska diskurs. Exempelvis fick civilminister Ardalán Shekarabi i slutet av sommaren backa på sitt förslag om regionomvandling. Protesterna mot de sex storregionerna, där Norrland skulle vara en, blev för omfattande och plötsligt verkade till och med regionalpolitiken politiserad igen även om samtalet framför allt tycktes föras på lokal nivå och tillbakadragandet av förslaget inte fick något större genomslag i medierna.

En av svårigheterna med att utmana det urbana tolkningsföreträdet är att det inbegriper så starka föreställningar om hur det goda samhället ska vara. Att det ska växa, att det ska skapa tillväxt, att det ska bygga på stordriftsfördelar, kluster och partnerskap som skapar innovation och framgång. Täthet är någonting självklart bra, det ska vara tätt mellan människor och tätt mellan företag. I kombination med en generellt mer avpolitiserad politik där ekonomismens rationaliteter dominerar både politikens innehåll och politikens styrning blir det svårt att hävda att andra värden har betydelse.

Min enkla poäng är att görandet av landsbygden till en förlorare och staden till en vinnare bör politiseras. Om besluten om landsbygdens avveckling togs politiskt i god demokratisk ordning vore det en sak. Men att sakta låta den dö, lämnas till sitt öde, det är inte politik utan just bristen på densamma. Liksom Wendy Brown menar jag att det är viktigt att inte förpassas till en nostalgisk position, till en längtan efter den liberala demokratins återkomst, den som inte minst feminister kritiserat på så många olika sätt tidigare.⁸ Samtidigt vill jag inte

heller se en landsbygdspolitik i termer av identitetspolitik, där det viktiga blir att (åter)upprätta landsbygdsbens identitet. Det handlar istället som jag ser det, och som Kerstin Alnebratt och jag hävdar i boken *Feminism som byråkrati* (2016), om att återupprätta ett varför i politiken.⁹ Varför är det viktigare med vissa prioriteringar än andra? Av vilken anledning ska det som staden står för självklart värderas högre? Varför görs olika politiska prioriteringar beroende på var människor bor? Genom att ett varför formuleras i politiken blir politiken också möjlig att ifrågasätta – ett varför skapar ett utrymme för politisering. Detta varför bör dessutom formuleras på nationell nivå – vilket samtidigt utmanar den nyliberala modell där styrningen placeras så långt från centrum som möjligt – istället för att lämnas till enskilda kommuner att hantera.

Benämmandet av det urbana tolkningsföreträdet inbegriper alltid en reproducering av detsamma. Precis som den feministiska paradoxen finns det en landsbygdsparadox – om makt betraktas som relationell och produktiv blir benämmandet också ett görande, samtidigt som det förblir omöjligt att ifrågasätta något som inte kan benämnas. Men det går samtidigt att tänja på diskursen, att utmana den.

Just när jag lägger sista handen vid denna text presenterar den parlamentariska landsbygdskommittén sitt slutbetänkande, 75 åtgärder för lands-

bygdens framtid lämnas över till landsbygdsminister Sven-Erik Bucht. Det handlar om en sammanhållen politik för landsbygden som innehåller både utbyggnad av bredband och en ökad statlig närvaro på landsbygden, samt en rad andra förslag. Om utredningen på allvar utmanar det urbana tolkningsföreträdet återstår att analysera, och vi vet inte heller vilka förslag som regeringen tänker göra till sina. Men framför allt tror jag att det handlar om att landsbygden, i vilken form den än görs, av sina egna aktivister och av andra, utmanar staden genom att också ignorera den. Som Erik Westholm, professor på Sveriges Lantbruksuniversitet, sa i en debatt i Studio 1 samma dag som kommitténs betänkande presenterades: "Vi ska inte prata om att vända trenden, vi ska ju inte tillbaka till någonting. Landsbygden har sin egen framtid och den är inte bara relaterad till staden utan till globala förändringar, klimatfrågan och migration. Jag tror att svensk landsbygd kommer att ha en otroligt viktig roll om man tittar tjugo, trettio år framåt i tiden".

Kanske har vi kommit till en punkt där det är möjligt att formulera en platsens politik, där plats inte självklart kopplas till stadens utsida, landsbygden, utan till en insikt om att effekter av politiska beslut i sig är platsrelaterade. Och kanske är det läge för landsbygdens förkämpar att lämna staden åt sitt öde.

- 1 Arrangerat av Länsstyrelsen i Västerbotten och Region Västerbotten. Jag har även skrivit om efterspelet till seminariet på: <http://www.tidningen-curie.se/gastbloggar/malinronnblom/2016/01/25/och-sa-var-ordningen-aterstalld/>
- 2 Malin Rönnblom, "Analysing power at play: (re-)doing an analytics of the political in an era of governance", i Chris Hudson, Malin Rönnblom och Katherine Teghtsoonian (red), *Gender, governance and feminist analysis. Missing in Action?*, Routledge (kommande 2017).
- 3 Carol Bacchi, *Analysing policy: What's the problem represented to be?*, Pearson, 2009.
- 4 Malin Rönnblom, *Ett urbant tolkningsföreträde? En studie av hur landsbygd skapas i nationell policy*, Jordbruksverket, 2014.

- 5 Madeleine Eriksson, *(Re)producing a periphery: popular representations of the Swedish North*, Umeå universitet, Kulturgeografi, doktorsavhandling, 2010.
- 6 Wendy Brown, *Undoing the demos: neoliberalism's stealth revolution*, Zed Books, 2015.
- 7 Chantal Mouffe, *Agonistics. Thinking the world politically*, Verso 2013.
- 8 Wendy Brown, "Morallism som antipolitik", i *Fronesis*, nr 19-20, 2015.
- 9 Kerstin Alnebratt och Malin Rönnblom, *Feminism som byråkrati. Jämställdhetsintegrering som strategi*, Leopard, 2016.